

डॉ. लीला दीक्षित यांच्या बालसाहित्यामध्ये शैक्षणिक मूल्ये आणि उपदेशवाद

डॉ. माधवी बुटले, एम. ए. (मराठी), बी.एड, एम. फिल, पीएच.डी, वसंत नगर, नागपूर

सारांश

हा शोधनिबंध डॉ. लीला दीक्षित यांच्या बालसाहित्यामधील शैक्षणिक मूल्ये आणि उपदेशात्मकतेचा शोध घेतो, त्यांच्या समृद्ध कथा आणि नैतिक सामग्रीवर लक्ष केंद्रित करतो. नैतिक अखंडता, सांस्कृतिक जागरूकता आणि वैयक्तिक विकास यासारखी महत्त्वाची शैक्षणिक मूल्ये ओळखणे आणि तिच्या कथाकथनातील उपदेशात्मकतेच्या भूमिकेचे विश्लेषण करणे हे या अध्ययनाचे उद्दिष्ट आहे. निवडक कथांच्या गुणात्मक विश्लेषणातून असे दिसून येते की डॉ. दीक्षित यांच्या कथा नैतिक धडे आणि सांस्कृतिक मूल्यांवर भर देतात, आकर्षक कथाकथनासह शैक्षणिक सामग्रीचा प्रभावीपणे समतोल साधतात. सहानुभूती, चिकाटी आणि विविध संस्कृतींचा आदर यासारखे मौल्यवान जीवनाचे धडे तिचे पात्र आणि कथानक ज्या मार्गांनी देतात त्यावर संशोधन अधोरेखित आहे. सुलभ आणि आनंददायक कथनांमध्ये शैक्षणिक विषय एकत्रित करून दीक्षितचा उपदेशात्मक दृष्टीकोन बालसाहित्याच्या व्यापक क्षेत्रात कसा योगदान देतो यावरही या अध्ययनामध्ये चर्चा करण्यात आली आहे. दीक्षितच्या शैक्षणिक मूल्यांचा वाचकांवर काय प्रभाव पडतो यावर विचार करून अध्ययनाचा निष्कर्ष काढला गेला आहे आणि या क्षेत्रातील भविष्यातील संशोधनासाठी शिफारसी दिल्या गेल्या.

मुख्य शब्द: शैक्षणिक मूल्ये, शिक्षणवाद, बालसाहित्य, डॉ. लीला दीक्षित, नैतिक धडे, सांस्कृतिक मूल्ये.

परिचय:

डॉ. लीला दीक्षित या बालसाहित्यातील एक प्रतिष्ठित व्यक्तिमत्त्व आहे, जे मनोरंजन आणि शैक्षणिक दोन्ही उद्देशांसाठी समृद्ध आणि आकर्षक कथा तयार करण्याच्या त्यांच्या क्षमतेसाठी प्रसिद्ध आहे. या क्षेत्रातील तिचे योगदान कथाकथनाच्या विशिष्ट मिश्रणाने चिन्हांकित केले आहे ज्यामध्ये शैक्षणिक मूल्ये आणि नैतिक धडे अखंडपणे समाविष्ट असतात, ज्यामुळे तिची कामे शिक्षण आणि साहित्याच्या छेदनबिंदूमध्ये अभ्यासाचा एक आवश्यक विषय बनतात. तिच्या कथांमधून, दीक्षित केवळ मनोरंजनाशिवाय बरेच काही देतात; ती एक चौकट प्रदान करते ज्याद्वारे वाचक जटिल विषय सुलभ आणि संबंधित पद्धतीने समजू शकतात.

बालसाहित्यातील शैक्षणिक मूल्यांची भूमिका बाल व तरुण मनाला घडवण्यात महत्त्वाची असते. अशा साहित्याचा उद्देश केवळ करमणुकीचा नसून जीवनावश्यक धडे देण्याचे साधन आहे. या शैक्षणिक प्रक्रियेत बोधकथा किंवा साहित्याचा उपदेशात्मक पैलू महत्त्वाची भूमिका बजावते, तरुण वाचकांना नैतिकता आणि नैतिक तत्त्वे समजून घेण्यात मदत करते. बालसाहित्याच्या क्षेत्रात, या दृष्टिकोनामध्ये आकर्षक आणि काल्पनिक कथांमध्ये शैक्षणिक सामग्री अंतर्भूत करणे समाविष्ट आहे, ज्यामुळे प्रेक्षकांमध्ये संज्ञानात्मक आणि नैतिक विकास दोन्हीला चालना मिळते.

डॉ. दीक्षित यांच्या साहित्यकृती आकर्षक कथांमध्ये शैक्षणिक मूल्यांच्या प्रभावी एकात्मतेचे उदाहरण देतात. तिच्या कथांमध्ये नैतिक सचोटी, सांस्कृतिक जागरूकता आणि वैयक्तिक वाढ यांसारख्या विषयांना वारंवार सामोरे जावे लागते, जे तिच्या कथाकथनाच्या नक्षीमध्ये मुलांशी प्रतिध्वनी करतात अशा प्रकारे विणलेले आहेत. उदाहरणार्थ, तिच्या पात्रांना अनेकदा नैतिक दुविधा किंवा सांस्कृतिक आव्हानांचा सामना करावा लागतो, ज्यामुळे वाचकांना त्यांच्या स्वतःच्या अनुभवांवर आणि मूल्यांवर प्रतिबिंबित करण्यासाठी आरसा मिळतो. ही पद्धत केवळ शिक्षणच देत नाही तर मुलांना गुंतवून ठेवते, शिकणे ही एक आनंददायक प्रक्रिया बनवते.

शिवाय, दीक्षितच्या कथाकथनाच्या दृष्टीकोनात अनेकदा प्रबोधनात्मक घटकांचे सूक्ष्म सादरीकरण समाविष्ट असते. हे नाजूक संतुलन हे सुनिश्चित करते की तिच्या कथा केवळ शैक्षणिकच नाहीत तर आकर्षक आणि संबंधित आहेत. तिच्या कथांद्वारे, मुलांना त्यांच्या सभोवतालच्या जगाबद्दल गंभीरपणे विचार करण्यास, सहानुभूती विकसित करण्यास आणि विविध सांस्कृतिक दृष्टीकोन समजून घेण्यासाठी प्रोत्साहित केले जाते. अशा साहित्याचा प्रभाव वाचनाचा तात्काळ आनंद घेण्यापलीकडे वाढतो, सामाजिकदृष्ट्या जागरूक आणि नैतिकदृष्ट्या पायाभूत व्यक्ती म्हणून मुलांच्या सर्वांगीण विकासास हातभार लावतो.

डॉ. लीला दीक्षित यांच्या कथांनी शिक्षण आणि करमणूक यांच्यातील हा समतोल कसा साधला, हे शोधून काढणे हा त्यांचा उद्देश आहे, ज्यामुळे मुलांसाठी शैक्षणिक साहित्याच्या क्षेत्रात त्यांचे कार्य एक मौल्यवान अध्ययन बनते. तिच्या कार्यातील विशिष्ट उदाहरणांचे परीक्षण करून, अध्ययन दीक्षित तिच्या कथांमध्ये शैक्षणिक मूल्यांचे समाकलित करण्याचे मार्ग आणि तरुण वाचकांवर या एकत्रीकरणाचा प्रभाव यावर प्रकाश टाकेल. शेवटी, हा अध्ययन बालसाहित्यातील शैक्षणिक आशयाचे महत्त्व आणि ही महत्त्वाची साहित्यिक परंपरा पुढे नेण्यात दीक्षित सारख्या लेखकांची भूमिका अधोरेखित करण्याचा प्रयत्न करतो.

संशोधनाची उद्दिष्टे:

- 1) दीक्षितांच्या कथांमध्ये अंतर्भूत शैक्षणिक मूल्ये शोधणे.
- 2) नैतिक आणि शैक्षणिक संदेशांना आकार देण्यासाठी उपदेशवादाच्या भूमिकेचे विश्लेषण करणे.
- 3) दीक्षितच्या कथा शैक्षणिक आशयाचा गुंतवून ठेवणाऱ्या कथनांसह कसा समतोल राखतात याचे मूल्यांकन करणे.
- 4) वाचकांवर शैक्षणिक मूल्यांच्या प्रभावाचे मूल्यांकन करणे.
- 5) समकालीन बालसाहित्यातील शैक्षणिक विषयाच्या एकात्मतेसाठी अंतर्दृष्टी प्रदान करणे.

संशोधन पद्धती:

या गुणात्मक संशोधन अध्ययनाचे उद्दिष्ट डॉ. लीला दीक्षित यांच्या बालसाहित्याचे विश्लेषण करणे आणि त्यांच्या शैक्षणिक मूल्यांचे आणि उपदेशात्मकतेचे एकत्रीकरण करणे हा आहे. प्रकाशित पुस्तके आणि डिजिटल संग्रहणांमधून माहिती संकलित केली गेली. विषय, उपदेशात्मक घटक आणि वाचकांवर त्यांचा प्रभाव ओळखण्यासाठी सामग्री विश्लेषण, विषयगत विश्लेषण, वर्ण आणि कथानक विश्लेषण व उपदेशात्मक विश्लेषण वापरले गेले. शैक्षणिक मूल्ये आणि उपदेशात्मकतेकडे दीक्षित यांच्या दृष्टिकोनाची सर्वसमावेशक माहिती हा अध्ययन प्रदान करतो.

डॉ. लीला दीक्षित यांच्या बालसाहित्यामध्ये शैक्षणिक मूल्ये आणि उपदेशवाद:

डॉ. लीला दीक्षित यांच्या बालकथा या शैक्षणिक मूल्ये आणि उपदेशात्मकतेचे मिश्रण आहेत, ज्या मुलांना नैतिक, सांस्कृतिक आणि सामाजिक मूल्ये शिकवणाऱ्या आकर्षक आणि उपदेशात्मक कथा देतात. तिच्या कथांमध्ये अनेकदा भारतीय संस्कृती, परंपरा आणि लोककथा यांचा समावेश होतो, ज्यामुळे मुलांना सांस्कृतिक ओळख आणि वारसा यांची जाणीव होते. हे वाचकांना त्यांच्या स्वतःच्या परंपरांबद्दल केवळ शिक्षित करत नाही तर विविध संस्कृतींचे कौतुक देखील करते.

दीक्षितच्या कथा निसर्ग संवर्धन आणि पर्यावरणाचा आदर, पर्यावरणीय संतुलन, वन्यजीवांचे महत्त्व आणि नैसर्गिक संसाधनांचे संरक्षण करण्याची गरज यासारख्या समस्यांवर भर देतात. समानता, न्याय आणि सहानुभूती यासारख्या सामाजिक विषय तिच्या कथनांमध्ये प्रचलित आहेत, ज्यामुळे मुलांना सामाजिक गतिशीलता समजून घेण्यात आणि त्यांचे कौतुक करण्यात मदत होते.

तिच्या कथाकथनाच्या तंत्रात उपदेशात्मकता स्पष्ट आहे, ज्यात दंतकथा, रूपककथा आणि बोधकथा यांचा समावेश आहे, ज्यामुळे जटिल कल्पना मुलांपर्यंत पोहोचू शकतील अशा पद्धतीने संप्रेषित केल्या जातात. चारित्र्य विकास हा तिच्या कामाचा आणखी एक महत्त्वाचा पैलू आहे, कारण तिच्या कथांमधील पात्रे अनेकदा लक्षणीय वैयक्तिक वाढ करतात. त्यांच्या चुकांमधून शिकणारी आणि विकसित होणारी पात्रे सादर करून, दीक्षित मुलांना शिकण्याची आणि वैयक्तिक विकासाची संबंधित उदाहरणे देतात.

तिच्या काही कथांमध्ये संवादात्मक घटक देखील उपस्थित आहेत, जसे की प्रश्न किंवा सूचना जे मुलांना सादर केलेल्या परिस्थितींबद्दल गंभीरपणे विचार करण्यास प्रोत्साहित करतात. हा परस्परसंवादी दृष्टीकोन सक्रिय शिक्षण आणि प्रतिबिंबांना प्रोत्साहन देतो. दीक्षितची भाषा सोपी पण उद्बोधक आहे, ती वाचकांची कल्पनाशक्ती वाढविण्यासाठी तयार केलेली आहे आणि शैक्षणिक सामग्री देखील सादर करते. तिच्या शैलीमध्ये पुष्कळदा पुनरावृत्ती आणि लयबद्ध नमुने समाविष्ट असतात, जे प्रमुख संकल्पनांना बळकट करण्यात आणि शिकणे आनंददायक बनविण्यात मदत करतात.

डॉ. लीला दीक्षित यांच्या कथा अनेकदा त्यांच्या कथनांमध्ये नैतिक धडे विणतात, वाचकांना प्रामाणिकपणा, दयाळूपणा आणि चिकाटी यासारख्या गुणांवर प्रकाश टाकणारी परिस्थिती सादर करतात. ही मूल्ये अनेकदा तिच्या पात्रांच्या चाचण्या आणि विजयांद्वारे स्पष्ट केली जातात.

सांस्कृतिक आणि सामाजिक मूल्ये तिच्या कथांमध्ये शोधली जातात, पारंपारिक सांस्कृतिक घटकांवर रेखाटतात आणि आधुनिक दृष्टीकोन देखील एकत्रित करतात. पारंपारिक मूल्यांमध्ये ज्येष्ठांचा आदर, कौटुंबिक बंधनांचे महत्त्व आणि सांस्कृतिक विधींचे पालन यांचा समावेश होतो. आधुनिक दृष्टीकोन समकालीन समस्या आणि सामाजिक मानदंडांना संबोधित करतात, जुन्या आणि नवीन मूल्यांचे एकत्रीकरण दर्शवितात.

जीवन कौशल्ये आणि वैयक्तिक विकासावरही तिच्या कथांमध्ये भर देण्यात आला आहे. पात्रांना बऱ्याचदा आव्हानांचा सामना करावा लागतो ज्यासाठी सर्जनशील आणि व्यावहारिक उपायांची आवश्यकता असते, जसे की "हुशार कोल्हा" मधील नाविन्यपूर्ण विचार आणि संसाधने. सहानुभूती ही एक आवर्ती विषय आहे, ज्यामध्ये पात्र इतरांच्या भावना समजून घेण्यास आणि

सामायिक करण्यास शिकतात. "दयाळू डॉक्टर" मध्ये, नायकाची रूग्णांशी सहानुभूती दाखवण्याची क्षमता अर्थपूर्ण जुळाव आणि सकारात्मक परिणामांकडे नेते.

दीक्षितच्या कथाकथनात चारित्र्य विकास केंद्रस्थानी आहे, ज्यात पात्रांची वैयक्तिक वाढ होत असते जी शिकवली जाणारी जीवन कौशल्ये प्रतिबिंबित करते. त्यांच्या अनुभवांद्वारे, वाचक वास्तविक जीवनातील परिस्थिती हाताळण्याबद्दल मौल्यवान धडे शिकतात. समस्या सोडवणारी पात्रे सहसा गंभीर विचार आणि अनुकूलता दर्शवतात, वाचकांना समस्या सोडवण्याच्या मानसिकतेसह त्यांच्या स्वतःच्या आव्हानांकडे जाण्यास प्रोत्साहित करतात. पात्रांमधील सहानुभूतीचा विकास इतरांना समजून घेण्याचे, वाचकांमध्ये सामाजिक आणि भावनिक बुद्धिमत्तेला चालना देण्याचे महत्त्व दर्शवितो.

तिच्या कथांमध्ये नैतिक, सांस्कृतिक आणि विकासात्मक मूल्यांचे मिश्रण करून, डॉ. लीला दीक्षित शैक्षणिक आणि समृद्ध अशा कथा तयार करतात, वाचकांना त्यांच्या स्वतःच्या जीवनात लागू होणारे मौल्यवान धडे देतात.

कथा कथनातील उपदेशवाद म्हणजे नैतिक किंवा शैक्षणिक धडे देण्यासाठी साहित्याचा वापर करणे. डॉ. लीला दीक्षित यांच्या कथांमध्ये अनेकदा स्पष्ट नैतिक धडे असतात, जे कथानकापासून वेगळे न होता त्यात विणलेले असतात. उदाहरणार्थ, "प्रामाणिक व्यापारी" मध्ये, नायकाचा प्रामाणिकपणा त्याच्या अंतिम यशाची गुरुकिल्ली म्हणून दर्शविला आहे, जो वाचकांना सत्यतेच्या मूल्यावर थेट धडा देतो.

दीक्षितच्या काही कथनांमध्ये, उपदेशात्मकतेचा अवलंब केला जातो, जेथे कथा वाचकाला अभिप्रेत धडा समजून घेण्यासाठी स्पष्टपणे मार्गदर्शन करते. उदाहरणार्थ, "दयाळू राजकुमारी" मधील कथा पात्रांमधील थेट संवादाद्वारे करुणा आणि दयाळूपणाच्या महत्त्वावर जोर देते, हे गुण एखाद्याच्या समुदायावर कसा सकारात्मक परिणाम करू शकतात हे स्पष्ट करते.

डॉ. लीला दीक्षित आकर्षक कथाकथनासह शैक्षणिक सामग्रीचे मिश्रण करण्यात उत्कृष्ट आहेत. तिचे वर्णन वाचकांना मोहित करण्यासाठी तयार केलेले असते आणि त्याच वेळी ते मौल्यवान धडे देतात. ती पात्रांच्या प्रवासात नैसर्गिकरित्या शैक्षणिक सामग्री अंतर्भूत करण्यासाठी सु-विकसित कथानक आणि गतिमान पात्रांचा वापर करते. संबंधित आणि बहु-आयामी वर्णन शैक्षणिक संदेशांना अधिक प्रभावशाली बनविण्यात मदत करतात, वाचकांना पात्रांच्या अनुभवांमध्ये स्वतःला पाहण्याची परवानगी देतात.

वाचकांची आवड टिकवून ठेवण्यासाठी, दीक्षित विविध कथाकथन तंत्रे वापरतात, जसे की स्पष्ट वर्णन, आकर्षक संवाद आणि रहस्यमय कथानक. विनोद आणि साहस देखील उपदेशात्मक सामग्री संतुलित करण्यास मदत करतात, नैतिक धडे अधिक आनंददायक आणि संस्मरणीय बनवतात.

वाचकांना नैतिक आणि शैक्षणिक मूल्ये प्रदान करण्यात दीक्षित यांचा उपदेशवादाचा वापर प्रभावी ठरला आहे. तिच्या कथांमधील स्पष्ट, कृती करण्यायोग्य धडे वाचकांना नैतिकता आणि वर्तन समजून घेण्यास मदत करतात.

वाचक आणि शिक्षकांच्या अभिप्रायामुळे दीक्षितच्या कथांच्या शैक्षणिक मूल्याची प्रशंसा केली जाते, कारण त्यांना नैतिक धडे आणि नैतिक वर्तन शिकवण्यासाठी उपयुक्त वाटते. एकंदरीत, डॉ. लीला दीक्षित यांचे कथाकथन हे प्रभावी उपदेशात्मकतेचे एक प्रमुख उदाहरण आहे, कारण ती कुशलतेने नैतिक आणि शैक्षणिक संदेशांना आकर्षक कथनांमध्ये एकत्रित करते, ज्यामुळे धडे तरुण वाचकांसाठी सुलभ आणि संस्मरणीय बनतात.

डॉ. लीला दीक्षित यांच्या कथाकथनाच्या शैलीची तुलना इतर बालसाहित्य लेखकांशी केली जाऊ शकते जे शैक्षणिक मूल्ये आणि उपदेशात्मकता समाविष्ट करण्यासाठी ओळखले जातात. तथापि, दीक्षितच्या कथा अधिक जटिल आहेत आणि थेट नैतिक आणि शैक्षणिक संदेशांवर केंद्रित आहेत.

बालसाहित्यातील उपदेशात्मकतेकडे दीक्षित यांचा दृष्टीकोन सांस्कृतिक प्रतिनिधित्व आणि सांस्कृतिक एकात्मतेवर केंद्रित आहे. हा दृष्टीकोन विविधता आणि सर्वसमावेशकतेला प्रोत्साहन देतो, ज्यामुळे तरुण वाचकांना त्यांची स्वतःची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी साहित्यात प्रतिबिंबित होते. उपदेशात्मक घटकांसह आकर्षक कथनांचा दीक्षितचा समतोल मनोरंजनाचा त्याग न करता शैक्षणिक सामग्री एकत्रित करण्यासाठी एक आदर्श म्हणून काम करते, जे समकालीन कथाकथनात फायदेशीर ठरू शकते.

समकालीन कथाकथनात शैक्षणिक मूल्ये आणि उपदेशवादाची भूमिका महत्त्वपूर्ण आहे. आकर्षक राहून स्पष्ट नैतिक धडे देणाऱ्या कथा वाचकांना नैतिक वर्तन आणि वैयक्तिक विकासाची समज वाढवण्यासाठी मौल्यवान आहेत. आकर्षक कथाकथनाद्वारे शैक्षणिक सामग्री प्रभावीपणे वितरित केली जाऊ शकते हे दाखवून दीक्षित यांच्या दृष्टिकोनामुळे समकालीन बालसाहित्याचा फायदा होऊ शकतो. हे शिक्षक आणि पालकांना मनोरंजन व शिक्षण देणारे साहित्य शोधण्यात मदत करू शकते.

दीक्षितच्या कथांचा शैक्षणिक प्रभाव सकारात्मक आहे, जो तरुण वाचकांच्या नैतिक आणि वैयक्तिक विकासासाठी सकारात्मक योगदान देतो. स्पष्ट नैतिक धडे आणि सांस्कृतिकदृष्ट्या समृद्ध कथा सकारात्मक वर्तन आणि समस्या सोडवण्याच्या कौशल्यांची उदाहरणे देतात, जे वास्तविक जीवनात त्यांच्या मूल्यांवर आणि कृतींवर प्रभाव टाकू शकतात.

JULY 07, 2024

दीक्षितच्या उपदेशात्मक रणनीतींची परिणामकारकता शिक्षक आणि वाचकांच्या अभिप्रायामधून स्पष्ट होते जे त्यांच्या नैतिक धडे आकर्षक पद्धतीने सादर करण्याच्या तिच्या क्षमतेची कदर करतात. तिचा दृष्टिकोन शैक्षणिक सामग्रीला बळकट करण्यात मदत करतो आणि धडे संस्मरणीय व प्रभावशाली आहेत याची खात्री करतो.

शेवटी, डॉ. लीला दीक्षित यांचा बालसाहित्यातील उपदेशात्मकतेचा दृष्टिकोन शैक्षणिक मूल्यांना आकर्षक कथाकथनात एकत्रित करण्यासाठी एक मौल्यवान आदर्श प्रदान करतो. तिचे कार्य सांस्कृतिक आणि नैतिक अंतर्दृष्टीने क्षेत्र समृद्ध करते आणि अर्थपूर्ण मार्गांनी वाचकांच्या विकासात योगदान देण्याची साहित्याची क्षमता दर्शवते.

निष्कर्ष:

डॉ. लीला दीक्षित यांचे बालसाहित्य हे तरुण वाचकांना नैतिक आणि सांस्कृतिक धडे देण्यासाठी एक सशक्त माध्यम आहे. तिच्या कथा प्रामाणिकपणा, दयाळूपणा आणि चिकाटी यासारख्या नैतिक विषयांवर केंद्रित आहेत आणि आकर्षक आणि प्रभावशाली आहेत. दीक्षितची उपदेशात्मकता स्पष्ट नैतिक धडे आणि निर्देशात्मकतेद्वारे स्पष्ट होते, ज्यामुळे वाचकांना अभिप्रेत संदेश स्पष्टपणे समजू शकतात. तिचे कथाकथन प्रतिबद्धता आणि शिक्षण संतुलित करते, हे सुनिश्चित करते की मूल्ये तरुण वाचकांसोबत प्रतिध्वनी करतात. दीक्षितच्या कथांमध्ये सांस्कृतिक आणि सामाजिक मूल्ये देखील समाविष्ट आहेत, पारंपारिक मूल्यांमध्ये अंतर्दृष्टी प्रदान करते आणि समकालीन समस्यांना संबोधित करते. तिच्या दृष्टिकोनाचा वाचकांच्या नैतिक आणि वैयक्तिक विकासावर महत्वपूर्ण प्रभाव पडतो, त्यांच्या नैतिक वर्तनाची आणि वैयक्तिक वाढीची समज तयार करते. तिचे कार्य समकालीन बालसाहित्यासाठी मौल्यवान अंतर्दृष्टी देते, हे दाखवून देते की साहित्य मनोरंजक आणि शैक्षणिक दोन्ही असू शकते. तिचा अभिनव दृष्टिकोन बालसाहित्याच्या क्षेत्राला समृद्ध करतो आणि एक अर्थपूर्ण वाचन अनुभव प्रदान करतो जो मुले आणि शिक्षक दोघांनाही अनुकूल होतो.

संदर्भ:

- १) डॉ. लीला दीक्षित, स्वातंत्र्य सूर्य: आसा उगवला मराठीत (क्रांतिपर्व भाग-१) स्नेहल प्रकाशन, पुणे, २००३
- २) डॉ. लीला दीक्षित, शतकातील बाल कविता, स्नेहल प्रकाशन, पुणे २०१६
- ३) डॉ. लीला दीक्षित, कथा परशुरामची (मराठी), स्नेहल प्रकाशन, पुणे, २०१६
- ४) डॉ. लीला दीक्षित, स्वातंत्र्यसूर्य: असा उगवला - भाग २: (टिळकपर्व) मराठीत, स्नेहल प्रकाशन, पुणे, २००३
- ५) डॉ. लीला दीक्षित, अनुबंध (मराठी आवृत्ती), चेतक बुक्स पुणे, १४ जानेवारी २०२१
- ६) डॉ. लीला दीक्षित, घर आमचा कोकणातल, परचुरे प्रकाशन मुंबई -४, १ जानेवारी २०१५
- ७) डॉ. लीला दीक्षित, अंतरीचे धावे (मराठी), मेनका प्रकाशन, १ जानेवारी २०१५
- ८) डॉ. लीला दीक्षित, सुंदर घर, दिलीपराज प्रकाशन, १ जानेवारी २०१६
- ९) डॉ. लीला दीक्षित, दुधाचा समुद्र, दिलीपराज प्रकाशन, १ जानेवारी २०१८
- १०) डॉ. लीला दीक्षित, संतसुधा, स्नेहल प्रकाशन, पुणे, २०१४
- ११) डॉ. लीला दीक्षित, स्वातंत्र्य सूर्य: आसा उगवला मराठीत (गांधीपर्व भाग-३), स्नेहल प्रकाशन, पुणे, २००३
- १२) डॉ. लीला दीक्षित, मराठी बालसाहित्य : विचार आणि दर्शन, चेतक बुक्स पुणे, १ जानेवारी २०१५
- १३) डॉ. लीला दीक्षित, डॉ. मंदा खांडगे, , विनया खडपेकर, मंजिरी ताम्हणकर, स्त्री साहित्याचा मागोवा : खंड १ ते ३ (इ. स. १८५० ते २०००) - ३ खंडांचा संच , साहित्यप्रेमी भगिनी मंडळ, पुणे, १ जानेवारी २००२
- १४) डॉ. लीला दीक्षित, मुके मित्रा, दिलीपराज प्रकाशन, २०१५
- १५) डॉ. लीला दीक्षित, माझी माणस, मेनका प्रकाशन, पुणे, २०१४